

Kültür ve İletişim

culture&communication

Yıl: 26 Sayı: 51 (Year: 26 Issue: 51)

Mart 2023-September 2023 (March 2023 - September 2023)

E-ISSN: 2149-9098

2023, 26(1): 74-107

DOI: 10.18691/kulturveiletisim.1183337

****Araştırma Makalesi****

Gazete Haberlerini Konu Alan Yüksek Lisans Tezlerinde “İdeoloji”*

Mehmet Pelivan**

Öz

Bu çalışmada Türkiye’de iletişim anabilim dalları altında yapılmış ve gazete haberlerini konu edinen yüksek lisans tezlerinin ideoloji yaklaşımları incelenmiştir. Bu inceleme için önce Ulusal Tez Merkezi üzerinden anahtar kelimeler ile taramalar yapılmış ve iletişim anabilim dalları altında gazete haberlerini konu alan 409 yüksek lisans tezi tespit edilmiştir. Bunların içinden inceleme için, amaca yönelik teknik ile 23 tez seçilerek örneklem oluşturulmuştur. Örneklemdeki tezler nitel yöntem ile gerçeklik-ideoloji ilişkisi çerçevesinde ve üç başlık altında tartışılmıştır. Birinci başlıkta, gerçekliğin haberler ile aktarıldığını savunan liberal yaklaşımla yazılmış tezler ele alınmıştır. İkinci başlıkta, gazeteler ile gerçekliğin siyasi otorite ya da sermayenin çıkarları için çarpıtıldığını savunan ekonomik belirlenimci ve araçsalci araştırmalar incelenmiştir. Üçüncü başlıkta ise ideoloji bağlamında gerçekliğin inşa edildiğini vurgulayan çalışmalara odaklanılmıştır. Bu üç başlık altında, tezlerde benimsenen kuramsal ve yöntemsel yaklaşımların ideoloji tartışmasına getirdiği sınırlılıklar ile çalışmalarda kuram ve yöntemin uygulanması esnasında ideoloji ekseninde ortaya çıkan sorunlar irdelenmiştir. Yapılan inceleme neticesinde, incelenen tezlerde ideoloji tartışmasındaki sorunlar üç başlıkta ele alınmıştır. Birincisi, benimsenen kuram ile yöntemin ideoloji kavramlaştırması ve çözümlemesi için yeterli olmaması sonucunda sınırlılıkların ortaya çıkmasıdır. İkincisi, tezlerdeki kuramsal yaklaşım doğrultusunda sorgulama yapılmamasıdır. Üçüncüsü ise tezlerde sorunsal olarak benimsenen ve yapılmak istenen ideoloji tartışması için yöntemin uygun olmaması ya da uygulan(a)mamasıdır.

Anahtar Sözcükler: İdeoloji, yüksek lisans tezleri, haber, gerçeklik, iletişim araştırmaları.

* Geliş tarihi: 2.10.2022 . Kabul tarihi: 25.2.2023

**Ankara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü,
Orcid no: 0000-0002-3745-0780, plvnmhmt@gmail.com

****Research Article****

“Ideology” in the Master's Theses Dealing with News in Daily Papers*

Mehmet Pelivan**

Abstract

In this study, I examined the master's theses written in the departments of communication in Turkey according to their approach to ideology. Initially, I skimmed through theses at the National Theses Centre with keywords and determined 409 master theses 23 of which embraces the research sample. My investigation unfolds through three headings on the axis of reality- ideology relationship. Under the first heading, I discuss the theses written in a liberal fashion. Under the second heading, I examine studies that used an economic determinist method as well as an instrumentalist one. Under the third heading, I focus on the theses emphasizing that the reality is constructed via ideology. Under these three headings, I analyse the limitations of the discussion of ideology caused by the theoretical and methodological approaches adopted in the theses. I also look at the ideology-driven problems arising during the implementation of theory and method. As a result, the issues concerning the concept of ideology in the examined theses can be classified under three headings. The first is the emergence of limitations as a result of the fact that the theory and method adopted are not sufficient for the conceptualization and analysis of ideology. The second is that questioning cannot be made in line with the theoretical approach in the theses. Finally, the method is not suitable or cannot be applied for the targeted discussion of ideology.

Keywords: Ideology, master thesis, news, truth, communication research.

* Received: 2.10.2022 . Accepted: 25.2.2023

**Ankara University, Faculty of Communication, Department of Journalism,
Orcid no: 0000-0002-3745-0780, plvnmhmt@gmail.com

Gazete Haberlerini Konu Alan Yüksek Lisans Tezlerinde “İdeoloji”

Giriş¹

Fransız materyalist Destutt de Tracy tarafından 1796 yılında ortaya atılmasından² itibaren “ideoloji” kavramı farklı açılardan tartışılmış, benimsenmiş, kullanılmış, eleştirilmiş ya da reddedilmiştir. Tartışmalı bir literatüre sahip olmakla birlikte günümüze uzanan süreçte ideoloji üzerinde ortak bir tanıma ulaşılamamıştır. Tartışmalı doğası iletişim araştırmalarında da kendini gösteren ideoloji, iletişim çalışmalarında oldukça sık ele alınan konulardan biri olmuş³ ve hakkında, birbiriyle çelişen farklı bağlamlarda akademik yayınlar yapılmıştır.

Oya Tokgöz, 2015 yılında yayımladığı makalesinde; o tarihe kadar Türkiye'deki iletişim fakültelerindeki öğrenci sayısının her geçen gün arttığına, lisans ve lisansüstü seviyesinde ders verecek yeterli kadronun olmaması nedeniyle sorunların yaşandığına ve bu sorunları aşmak için atılan adımların yetersiz kaldığına dikkat çeker (2015: 31). Bu sorunlara bağlı olarak, lisansüstü öğrenciler çalışma yaparken akademik ve etik anlamda ciddi problemler yaşamaktadır (B. Yıldırım, 2015: 9-10). Ayrıca iletişim araştırmalarının birinci önceliğinin puan toplama ve yükselme olduğu, "Türkiye'de İletişim Araştırmaları Sempozyumu"nda ifade edilmiştir (Akt. Bek, 2006, 7). Tüm bunlara, 2014 yılında yürürlüğe giren akademik teşvik düzenlemesini⁴ de eklememiz gerekir. Puan toplama, yükselme, akademik teşvik gibi amaçlar ile yapılan çalışmalar, aşılması gereken bir engel ya da kazanç kapısı olarak görülmektedir. Bu şartlar altında yapılan araştırmaların kuşkusuz ki sorgulanması gerekir. Ancak Çiler Dursun, Türkiye'deki iletişim çalışmalarının eleştiriden uzak ve sessiz bir uzlaşma içinde olduğunu belirtir (2004: 90). Bek de çalışmaların daha sağlıklı bir şekilde yapılması,

¹ Bu makale Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı'nda tamamlamış olduğum “Türkiye'de Gazete Haberlerini Konu Alan Yüksek Lisans Tezleri: Yöntem Sorunsalı, Eğilimler ve İdeoloji Kavramlaştırmaları” başlıklı yüksek lisans tezimin bir bölümünün tekrar düzenlenmiş halidir. Bu tezde bana danışmanlıklarıyla yol gösteren Doç. Dr. Çağla Kubilay ve Dr. Öğr. Üyesi Gül Karagöz Kızılca'ya teşekkür etmek isterim.

² Ayrıntı için bkz. Atılğan, 2015; McLellan, 2009.

³ Çiler Dursun, 2004 yılında yaptığı çalışmasında, iletişim alanındaki lisansüstü tezlerinin yüzde 60,5'inin ideoloji bağlamında yapıldığını belirtir (2004: 101).

⁴ Yükseköğretim Personel Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (6564 sayılı) 14 Kasım 2014 tarihli ve 29175 sayılı *Resmî Gazete*.

kapsayıcı ve temelleri sağlam bir paradigmaya oturtulması için yapılmış araştırmaları eleştirel bir bakış açısıyla tartışmak gerektiğini söyler (2006: 5-6).

İdeoloji kavramının tartışmalı doğası ve bunun iletişim araştırmalarına da yansımaları ile Türkiye'deki iletişim alanında, yaşanan akademik sorunlar bir araya geldiğinde, yapılan iletişim araştırmalarının sorgulanma ihtiyaı ortaya çıkmaktadır. Söz konusu ihtiyaçtan hareketle bu çalışmada, Türkiye'de iletişim anabilim dalları altında yapılmış ve gazete haberlerini konu edinmiş yüksek lisans tezlerindeki ideoloji yaklaşımları sorunsallaştırılmıştır. İdeoloji kavramlaştırmalarının ve çözümlerinin tezlerde nasıl yapıldığına odaklanılmış ve şu sorulara cevap aranmıştır:

- İncelenen tezlerin kuramsal yaklaşımlarına göre ideoloji kavramlaştırmaları nasıldır, çalışmalarda ideoloji hangi kavramlar ile açıklanmıştır?

- rneklemdaki araştırmaların kuramsal bakış açıları ile ideoloji tartışmaları arasındaki çelişkiler ve sınırlılıklar nelerdir?

- Araştırmalarda medya içerikleri üzerinden gerçeklik-ideoloji ilişkisi nasıl kurulmuştur?

- Tezlerde kullanılan yöntemler, çalışmaların kuramsal yaklaşımları, iktidar ve okuyucu kavramlaştırmaları ile ideoloji arasında nasıl bir ilişki ortaya konulmuştur?

Sorulara cevap bulmak için örneklemdaki yüksek lisans tezleri nitel yöntem kullanılarak, gerçeklik-ideoloji ilişkisi bağlamında üç başlıkta incelenmiştir.⁵ Bu çalışmanın konu edindiği ve sorunsallaştırdığı noktalardan, iletişim alanında Türkiye'de yapılmış araştırmalar arasında, konuyu ideoloji odaklı olarak tartışan bir araştırmaya rastlanmamıştır. Sadece şerife am, *Medya alışmalarında İdeoloji Yaklaşımlarına İlişkin Epistemolojik ve Yöntemsel Sorunlar* (2008) başlıklı araştırmasında, dünyada yapılan (Türkiye dışında) iletişim çalışmalarındaki ideoloji zmlerindeki epistemolojik ve metodolojik yaklaşımları incelemiştir. Çalışmada Frankfurt Okulu'nu, araçsalcı anlayışa sahip Kuzey Amerika ve Avrupa kökenli ekonomi politiği, kültürel çalışmaları, yeni solu, psikanalizi, post-yapısalcılığı ve neo-Marksist perspektifi, yapısalcı ve gstergibilimsel yaklaşımı benimsemiş medya çalışmaları, ideoloji ekseninde değerlendirilmiştir.

⁵ çalışmanın yöntemi ve çalışmada yapılan gerçeklik-ideoloji ilişkisi ayrımları ileride açıklanmıştır.

Ayrıca her ne kadar ideoloji odaklı olmasa da Türkiye’de, iletişim alanında yazılmış lisansüstü tezlerinin içinde, konuyu farklı bağlamlarda ele alan çalışmaların da bulunduğunu söylemek gerekir. Söz konusu araştırmaların ilk grubunda, iletişim alanındaki lisansüstü tezlerinin; konu, alan, yöntem, yıl, üniversite, atıf, kaynak vb. başlıkları altında nasıl dağılım gösterdiği nicel yöntemler ile incelenmiştir.⁶ Söz konusu çalışmalarda niteliksel anlamda değerlendirmelerin yapılmaması, araştırmalara önemli bir sınırlılık getirmiştir. Bu araştırma bağlamında, literatürde yer alan ikinci grup çalışmada haber ve habercilik (Dursun, 2004), hâkim iletişim kavramsallaştırması (Yüksel, 2016), neo-iktisat paradigması (Aydoğan, 2006), iletişim eğitimi (Tokgöz, 2015 gibi noktalar merkeze alınarak lisansüstü tezler nitel biçimde değerlendirilmiştir. İki grup karşılaştırıldığında ise nicel yöntemin daha fazla çalışmada benimsendiği anlaşılmıştır.

İlgili literatürden anlaşıldığı kadarıyla Türkiye’deki çalışmaları, doğrudan ideolojiyi ve gazete haberlerini merkezine alarak irdeleyen bir araştırma bulunmamaktadır. Bu nedenle iletişim anabilim dalları altında yapılmış ve gazete haberlerini konu alan yüksek lisans tezlerini nitel yöntemle, ideoloji ekseninde sorgulamak, Türkiye’deki iletişim araştırmalarının yüksek lisans tezleri bağlamında nasıl bir literatür oluşturduğunu ortaya koymak için yararlı olacaktır.

Çalışmanın Evreni ve Örneklemi

Çalışmanın evrenini saptamak için Ulusal Tez Merkezi’nden (UTM) yararlanılmış, gelişmiş tarama seçeneğinden⁷ ilgili kelime (haber-gazete, ideoloji-medya, ideoloji-haber, ideoloji-gazete vb.) gruplarıyla aramalar yapılmış ve 1985-2017 yılları arasında, iletişim ana bilim dalları altında yapılmış, gazete haberleri ve ideolojiyi konu alan 409 yüksek lisans tezi tespit edilmiştir. Evrene dâhil edilecek tezler belirlenirken bir başlangıç tarihi seçilmemiş, bitiş tarihi olarak 2017 yılı seçilmiştir. Bu tarih aralığının seçilme nedeni, yüksek lisans tezlerindeki ideoloji yaklaşımlarını geniş bir tarihsel izlekte görerek bütünlüklü bir çıkarım yapmaktır.

⁶ Bahsedilen her çalışmada sıralanan başlıkların hepsi inceleme konusu edilmemiştir. Farklı araştırmalarda farklı başlık gruplarıyla lisansüstü tezleri incelenmiştir. Ayrıntı için bkz. Aydoğan, 2006; Çetin, Yaşın ve Sönmez, 2016; Çilingir, 2017; Okay ve Okay, 2008; Pelivan, 2019; Sarier, 2014; Tokgöz, 2006.

⁷(<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tarama.jsp>)

Çalışmada, değerlendirme için evren olarak belirlenen 409 tezdin EK 1’de belirtilen 23 araştırma, amaca yönelik teknik ile örnekleme dâhil edilmiştir. Amaca yönelik örneklem, araştırmanın amacına bağlı olarak daha zengin verilerin elde edilmesi ve sağlıklı bir incelemenin yapılabilmesi için kullanılır. Belli özellikleri, belirgin şekilde ön plana çıkan çalışmalar seçilerek örnekleme dâhil edilir. Özel durumlar üzerinde çalışılmak istendiğinde bu örneklem biçimi tercih edilir ve araştırmacıların yargıları örneklemin seçilmesinde etkilidir. Bunlara ek olarak, amaca yönelik örneklem, incelenen öge üzerinde derinlemesine açıklama ve tartışma imkânı sunmaktadır (Büyüköztürk vd., 2013: 90; Neuman, 2016: 322-324; Patton, 1987). Son olarak ise örneklem büyüklüğünün nasıl belirlendiğine değinmek gerekir. Amaca yönelik yöntem ile evrene alınan çalışmalarda elde edilen bulgular kendini tekrar etmeye başlayana kadar örnekleme tez dâhil edilmiştir. Yapılan incelemelerde arka arkaya aynı bulgulara ulaşılmaya başlandığında, örneklemin kapsayıcı bütünlüğe ulaştığı sonucuna varılmış ve örneklem daha fazla genişletilmemiştir.

Çalışmanın Yöntemi

Bulguların nitel olarak sunulduğu bölümde durum çalışması yapılmıştır. Durum çalışmalarında araştırmacı belli bir zaman dilimi içindeki kaynaklardan bilgi toplar ve betimleme yapar. Nitel durum çalışmalarında seçilen konuya ilişkin ayrıntılı bir bakış açısı ortaya konur (Creswell, 2016: 97-101). Bu tezde belirlenen nokta “ideoloji” olmuş ve gazete haberlerini konu alan yüksek lisans tezlerindeki ideoloji kavramlaştırması nitel biçimde betimlenmiştir. Bu tür betimsel analizlerde veriler, belirlenen sınıflandırmalar altına dağıtılır ve tartışılır. Verilerin altına dağıtıldığı sınıflandırmalar ise araştırma soruları doğrultusunda belirlenir (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 256) ve araştırmacının amacı çerçevesinde hareket etmesini sağlar. Bu nedenle nitel kısımda, örneklemdaki tezler kuramsal yaklaşımlarına ve ideoloji kavramlaştırmalarına göre üç ana başlık altında tartışılmıştır.

İletişim Araştırmalarında Gerçeklik-İdeoloji İlişkisi

Bu çalışmada, iletişim araştırmalarındaki ideoloji tartışmaları gerçeklik üzerinden üç kısımda ele alınmıştır. Başlıklar arası sınırları net bir şekilde koymak mümkün olmamakla birlikte, ideoloji-gerçeklik ilişkisinin daha iyi anlaşılması için böyle bir

sınıflandırma çabasına girilmiştir. Birinci başlıkta ele alınan tezlerde, medyanın ürettiği içerikler aracılığıyla gerçek olanı aktardığı kabul edilir.⁸ Medyanın gerçeği aktardığı anlayışının yeşerdiği teorik alan liberalizmdir. Liberal doktrine göre gerçeklik insandan bağımsız bir şekilde var olur. Medya, var olan bu gerçekliği çarpıtmadan ve bozmadan aktarmakla görevlidir. Bunu yapması için tarafsızlık ilkesi, etik değer olarak kabul edilmiştir. Medyanın gerçeği tarafsız bir şekilde aktardığı anlayışının arkasında “dördüncü güç”⁹ görevi yatmaktadır. Dördüncü gücün görevi; kamuoyunun sesinin duyulmasını sağlamak, yasama, yürütme ve yargıyı denetlemekle ilişkilidir (İrvan, 1995: 76-77).

Tartışma yürütülen ve ikinci başlık altındaki tezlerde, medyanın toplumsal gerçekliği çarpıttığı ya da bozduğu anlayışı hâkimdir. Medya çalışmalarında gerçekliğin çarpıtılması, ekonomik belirlenim ve araçsalcı yaklaşım olmak üzere iki başlık altında şekillenmektedir. Belirlenim vurgusu olan çalışmalarda; “İdeolojik içerik nasıl belirleniyor?”, İdeolojik içerik niye oluşuyor?”, İdeoloji neden var?”, “İdeoloji niçin ortaya çıkıyor?” soruları sorulurken, araçsalcı yaklaşımlarda; “İdeolojik içeriği belirleyen kim?”, “İdeolojik içerik kimin çıkarlarına uygun olarak belirleniyor?” sorularına yanıt aranmaktadır. Belirlenim tartışmalarında, ideolojik içeriği belirleyen kişi ve kurumlar değil; ekonomik ve politik bağlam sorgulanmaktadır (Çam, 2008: 97). Bu çerçevede iki bakış açısı arasında önemli benzerlikler olmakla birlikte, aralarındaki ayrımın temel nedeni Marksizmdir. Ekonomik vurgu üzerinden yapılan tartışmalar, Marksist temeller üzerine inşa edilirken araçsalcı yaklaşımın Marksizm ile bağı oldukça zayıftır. Bu ayrımın temel dayanağı ise araçsalcı yaklaşımda, medyanın doğrusal ve indirgemeci bir biçimde ekonomik ya da siyasi iktidar gruplarının çıkarları için kullanıldığının kabul edilmesidir. Marx’ın metinlerinde bu şekilde bir basitliğe

⁸ Kuramsal açıdan bakıldığında, eleştirel ve anaakım paradigmalarda iletişim alanında yapılan çalışmalarda, ideolojinin farklı yaklaşımlarla ele alındığı görülmektedir. Eleştirel yaklaşımlarda ideoloji sorunsal olarak belirlenip irdelenirken, anaakım çalışmalarda ideoloji sorunsal olarak ele alınmamaktadır (Çam, 2008: 7-11). Ancak ideolojiyi merkeze alarak yola çıkan bu çalışmada anaakım tezleri dışarıda bırakma amacı güdülmemiştir. Bunun nedeni ise kuramsal olarak anaakım çalışmalarda ideolojinin tartışma konusu edilemeyeceği anlayışının incelenen tezlerde kabul görmemiş olmasıdır. Bu durum, anaakım çerçeve içinde yapılan ve ideoloji tartışması yürüten yüksek lisans tezlerinin, sorunlu doğaları nedeniyle irdelenmesini kaçınılmaz kılmaktadır.

⁹ Yasama, yürütme ve yargının ardından gelen dördüncü güç olarak basın ilk defa 18. yüzyılın sonlarına doğru demokrasideki yeni oyuncu bağlamında Edmund Burke tarafından İngiltere Parlamentosu’nda ortaya atılmış, “sosyal” ve “politik” güç konumuna yükselmiştir (Ward, 2004: 170-171).

rastlamak mümkün değildir. İşlevselci çalışmaların bu duruşu, medya içeriklerinin “ideoloji kavramına indirgenmesine” ve onun içine hapsedilmesine neden olmaktadır (Çam, 2008: 126, 132-134). Belirlenimci ve araçsalci yaklaşımların ortaklaştığı nokta ise gerçekliğin dışsal biçimde var olduğudur.

Üçüncü başlık altında sınıflandırılan tezlerde ise medyanın, ortaya koydukları ile toplumsal gerçekliği inşa ettiği savunulur. İnşacı yaklaşımlarda, özellikle kültür ve ideolojinin incelenmesi nedeniyle odaklanılan nokta, üstyapı olmuştur (Erdoğan ve Alemdar, 2002: 305). 1970’lerden itibaren iletişim araştırmalarında, dil ve öznellik bağlamında başlayan ideoloji tartışmaları yanlış bilinçten kopmuş ve özellikle İngiliz Kültürel Çalışmaları içinde ırk, cinsiyet, kimlik gibi bağlamlarda, inşacı yaklaşım ile yapılmaya başlamıştır. Yanlış bilinç olarak ideolojinin terk edilmesiyle tartışmalar ekonomi ve bilinç bağlamından ayrılmış, ideoloji irdemeleri; “gösterge, anlam, temsil, dil, özne, bilinçaltı, eklemleme ve söylem gibi kavramlar” ile medya çalışmalarına dâhil olmuştur (Dursun, 2013: 40-49).

Tartışmalı Bir Kavram: “İdeoloji”

Çalışmanın bu kısmında yer alan üç ana başlığın her birinde, öncelikle incelenen tezler hakkında genel bir çerçeve çizilmiş ve ideoloji yaklaşımları tartışılmıştır. Örneklemedeki çalışmaların bazıları, kuramsal açıdan farklı yaklaşımları barındırmaları nedeniyle birden çok başlık altına girme özelliği taşımaktadır.¹⁰ Bu nedenle tezlerde hangi kuramsal yaklaşımın ön plana çıktığına bakılmış, ağırlık durumuna göre sınıflandırma yapılmıştır.

Aşağıdaki her başlıkta, tezlerde benimsenen kuramsal yaklaşım ve yöntem, ideoloji ile ilişkilendirilerek incelenmiş; tezlerin iktidar ve okuyucu yaklaşımları bunlarla bağlantılı olarak sorgulanmıştır. Kuramsal ve yöntemsel yaklaşımların ideoloji tartışmalarına getirdiği sınırlılık ile bunların örneklemedeki çalışmalarda uygulanması esnasında ortaya çıkan sorunlar tartışılmıştır.

Dördüncü Güç ve Tarafsızlık Tartışmalarında “İdeoloji”

İncelenen ve liberal paradigmanın baskın olduğu tezlerde, medyanın gerçekliği ayna gibi yansıtma işlevinin tarafsız bir şekilde yerine getirilmesine engel olan yapılar ya

¹⁰ Örneğin, Atatunç, 2006; A. K. Uçar, 2013; Ünsal, 2015.

da unsurlar ile bu engelleri ortadan kaldırmak, sıkça tartışma konusu edilmiştir. Gerçeği yansıtmaya görevini yerine getirmelerinin önündeki en önemli etkenlerden biri, gazetelerin ideolojik duruşlarıdır.¹¹ Liberal yaklaşımda, ideolojinin sorunsal olarak benimsenmemesine rağmen bu bakış açısıyla yapılan tezlerde araştırmacılar, ideolojiye dolaylı ya da doğrudan değinmişlerdir. Ancak bu değinmelerde, ideoloji konusunda bir kavram karmaşası ve çelişkisi yaşandığını söylemek gerekir. Bunun nedenleri ise araştırmacıların derinlikli ideoloji tartışmasından kaçınması, gazete ve gazetecileri sadece tarafsız davranıp davranmama bağlamında ele almasıdır. İdeoloji tartışmasını derinleştirmemek ve ideolojinin kavramsal olarak hangi bağlamda ele alınacağına temellerini sağlamca atmamak, ideolojinin kullanımında pragmatik bir yol açmakta, ideolojiye istenen yerde olumlu, istenen yerde olumsuz anlamların yüklenmesini sağlamaktadır. Örneğin gazetelerin bakış açılarını tanımlamak için Cumhuriyetçi, İslamcı, milliyetçi, muhafazakâr gibi ideoloji adları, olumsuz anlam yüklenmeden, sık sık kullanılmışken; yine aynı tezlerin sonuç bölümlerinde, gazetelerin ideolojik duruşları olumsuz bir çıktı olarak kabul görmüştür.¹² Farklı ideolojilere sahip olması nedeniyle örneklem olarak seçilen gazetelerin, taraflı davrandığı çıkarımı, araştırmaları bir döngü içinde bırakmıştır. Ayrıca gazetelerin ideolojiler üzerinden tanımlanması, gazetelerin ideolojisiz var olamayacağına da kabul edilmesi ve sonuçta yine gazetelerin taraflı, ideolojik bir yayın politikası izlediğinin çıkarımının yapılması; “ideoloji” kavramıyla ilgili olarak yaşanan karışıklığın ve çelişkilerin göstergesidir.

Bu başlık altında yer alan tezlerin çoğunun ortaklaştığı sonuç, basının tarafsız davranma ve denetleme görevlerini hiçbir zaman yerine getiremediğidir. Eleştirel medya çalışmaları perspektifinden haberin tarafsız olması imkânsızdır. Ancak tarafsız olamayacağı anlayışı, haberin hakikate uygun olmasına engel değildir. Anaakım kuramlar içerisinde ise tarafsızlık ve hakikate uygun olma ilkeleri birbirinin yerini alabilmektedir. Haberin tarafsız olamayacağı yaklaşımı, incelenen ve liberal paradigmayı benimsemiş çalışmalarda kabul görmüş bir durumdur.¹³ *Basın Ahlâkı Açısından Haberde Nesnellik Olgusu* başlıklı çalışmada, haberin tarafsız

¹¹ Örneğin, Udeoğlu, 2015, 84; Ünsal, 2015: 1, 120.

¹² Örneğin, Udeoğlu, 2015, 4, 81.

¹³ Örneğin, Ceylan, 2016; Udeoğlu, 2015; Ünsal, 2015.

olamayacağı şöyle açıklamıştır:¹⁴ “Hiçbir iletişim tamamen yansız olamaz. Haberciler kendi arka plan ve inançlarını, ideolojilerini kullanarak yazarlar. (...) Bunun içindir ki gazeteci tarafsız olamaz” (Uçar, 2011: 21-22, 56). Böyle bir varsayım ile yola çıkılmasına rağmen, aynı tezde basın “olayları ve gelişmeleri kamuoyuyla paylaşması ve onları bilgilendirmesi doğru ve güvenilir bir şekilde olmamıştı. Türk basını tarafsızlık ilkesinin dışında hareket etmiştir” (Uçar, 2011: 160) şeklinde bir sonuca varılması, haberin ideolojik duruşu ve tarafsız olması gerektiği ile ilgili çelişkili bir yaklaşımı bize göstermektedir.

Liberal kuramı benimsemiş çalışmalarda, haberin taraf olmak anlamına geldiği ve ideolojik bir duruş sergilediği; ancak bunun düzeltilmesi gerektiği savunulur. Çözüm olarak ise basının etik ilkeleri çerçevesinde davranması ve denetim görevini yerine getirmesi sunulur. İncelenen çalışmalarda, bunların yapılamamasının nedeni olarak ise basının 1980 sonrasındaki neo-liberal politikalar ile değişen sahiplik yapısı gösterilir.¹⁵ Kavramsal olarak ifade edilmese de liberal paradigma içinden ekonomi politik bir eleştiri geliştirilmiştir. 1980 sonrasında ortaya konan neo-liberal paradigmalarda kuşkusuz ki basının işleyişinde etkili olmuştur. Ancak liberal bir bakış açısıyla, tarafsızlık ya da denetim gibi görevlerin basına yüklenmesi bağlamında problem ortaya çıkmaktadır. Liberal işleyişin getirdiği ekonomi politikalarının sonucu olan yapısal durum, yine liberal paradigmanın basına koyduğu ilkelerin önünde engel teşkil ettiği için eleştiri konusu edilmiştir. Bu durum kuramsal olarak soru işaretlerini barındırmaktadır. Sermaye sahiplerinin basın kuruluşlarını, liberal işleyişin sonucunda ele geçirmesi; basının tarafsızlık, denetim, bilgilendirme gibi görevleri, yani liberalizmin kendi ilkelerini yok etmekte, dolayısıyla liberal işleyişi çürütmektedir. İncelenen diğer bir çalışmada, siyasi ve ekonomik iktidarın basına etkisi şöyle vurgulanır:¹⁶ “Basın, en temel işlevi olan haber verme ve yorum sunma görevini, birtakım çıkar ağları içerisinde ya siyasi iktidarlara ya bir güç odağına ya da patronların rant savaşlarına kurban etmektedir” (Kopan, 2010: 203). Ancak söz konusu çalışmada basına etki eden sermaye sahiplerinin nasıl ortaya çıktığı, bunların

¹⁴ Yapılan alıntıların özgün hali korunmuştur.

¹⁵ Örneğin, Uçar, 2011.

¹⁶ Bu yaklaşım her ne kadar bir sonraki bölümde inceleyeceğimiz araçsalcı bakış açısına yakın dursa da incelenen tezde liberal kuram ağırlıktadır.

arkasındaki nedensellik ve yapı sorgulanmamış; basına verilen görevlerin, baskı uygulayan iktidar yapılarına nasıl bir meşruluk sağladığı incelenmemiştir.

Okuyucu bağlamında ele alındığında, liberal iletişim çalışmalarında, insanların toplumsal birer varlık olduğu, kültürel olarak şekillendiği ve bunların haberleri okuma ile yorumlama sürecine etki ettiği kabul edilmez. Söz konusu yaklaşım ise “(...) medyanın büyük bir güce ulaşmasını sağlayarak, ‘insan beynine hükmetmesini’ sağlamıştır ve bu şekilde de artık insanlar üzerindeki değişim, düşüncelerin şekillendirilmesi, yön verilmesi bu kanaldan yapılmaya başlanmıştır,” şeklinde belirtilmektedir (Ünsal, 2015: 1). Liberal paradigmaya dayanan tezlerde, okuyucunun gazete haberlerini nasıl alımladığı sorgulanmamıştır. Yukarıda bahsettiğimiz ön kabuller nedeniyle tezlerin sonuç kısımlarında okuyucular hakkında varsayıma dayalı kanaatler ortaya konmuştur.¹⁷ Aynı sorun, gündem belirleme yaklaşımının sorgulandığı tezlerde de ortaya çıkar. Bu çalışmalarda, okuyucu gündeminin, kitle iletişim araçları tarafından kolayca belirlendiği, varsayım ya da sonuçtur.¹⁸ Ancak böyle sonuçlara ya da çıkarımlara okuyucu odaklı bir yöntem kullanmadan metin çözümlemesi ile ulaşılmıştır. Bu da gazetenin ideolojik duruşuna göre belirlenen gündemin, okuyucu penceresinden nasıl şekillendiğini açıklamada yetersiz kalmaktadır. Temelde ise iki ayrı analiz düzlemi olarak metin ve okuyucu birbirine karıştırılmıştır.

Liberal paradigmayla yapılan çalışmalarda içerik analizi, nitel içerik analizi, eleştirel söylem çözümlemesi; başlıca kullanılan yöntemler ya da tekniklerdir. Çalışmaları metodolojik olarak ele aldığımızda, liberal yaklaşımın, ideoloji tartışması ile iç içe geçtiğini söylemek gerekir. Liberal paradigmayla yapılan çalışmalarda temel sorun, kuramsal çerçevenin anaakım iletişim araştırmaları doğrultusunda çizilmesiyle birlikte tezlerin amaç, bulgular, tartışma ya da sonuç kısımlarında ideolojiyi merkeze alan tartışmalara girilmesidir. Liberal paradigma içinden gazetelerin tarafsızlığını test etmek amacıyla eleştirel kuramda ağırlıklı kullanılan van Dijk’in söylem çözümlemesinin yöntem olarak tercih edilmesi, söz konusu duruma örnek

¹⁷ Örneğin, Canözkan, 2004: 338, 342.

¹⁸ Örneğin, Kopan, 2010; Udeoğlu, 2015: 84.

gösterilebilir.¹⁹ van Dijk'in eleştirel söylem çözümlemesi; medya içeriklerinin ideolojik yapısını, toplumsal işleyişteki iktidar yapılarını üreten, meşrulaştıran ve onlara karşı olan söylem yapılarına odaklanmaya yönelikken (Özer, 2011; Özer, 2015: 202) gazetelerin tarafsızlığının sorgulanması, van Dijk'in ulaşmaya çalıştığı bir nokta değildir. Nitekim van Dijk, medyanın ideolojik bir duruşu olduğunu ve bu duruştan sıyrılmanın mümkün olmadığını kabul eder. Bu doğrultuda van Dijk'in yöntemi, ideolojik duruşun hangi amaçlar ve nedensellik içinde yapıldığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. van Dijk'e göre "[s]öylem, ideolojilerin yeniden üretiminde ve günlük ifadelerinde vazgeçilmez bir rol oynar." İdeolojilerin olumlu ya da olumsuz, egemen ya da egemen olmayan şekilde var olabileceğini belirtir. İdeolojiler iktidar karşısında muhalefet etmeyi ve direnç göstermeyi olanaklı kılan yapılar olarak da adlandırılabilir. "İrkçilik karşıtlığı" ya da "feminizm" van Dijk'in ayrımına göre olumsuz olarak nitelenemeyecek ideolojilerdir (van Dijk, 2015: 15-19). van Dijk, haberlerin ideolojik yapısını ve işleyişini sorgularken onların ideolojik olup olmadığını saptamayı amaçlamaz. Nitekim haberlerin ideolojik olduğu, van Dijk'in temel kabullerinden biridir.

İletişim araştırmaları penceresinden ele alındığında, liberal paradigmayı benimsemiş çalışmaların basın ya da medya konusuyla ilgili sorunlarının olduğu kabul edilir. Hatta bu sorunlar liberal yaklaşımın ortaya koyduğu kavramlar ve yöntemler ile açıklanamamaktadır. Bu nedenle van Dijk'in yönteminin kullanıldığı örnekte de görüldüğü gibi araştırmacılar, bilerek veya bilmeyerek, eleştirel paradigma içinden kavramları ya da yöntemleri ödünç almakta ve sonuçta eklektik bir durum ortaya çıkmaktadır. Söz konusu durum, aslında anaakım iletişim çalışmalarının, yüksek lisans tezleri ölçeğinde ideoloji ile girdiği etkileşimde, çıkmaza düştüğünün bir göstergesidir.

Örneklemdaki liberal çalışmalarda, metodolojik bir sorun olarak tekrar eden ve ideoloji tartışmasında yer eden başka bir nokta da benimsenen yöntemlerin uygulanmasıdır. Örneğin, *07 Haziran 2015 Genel Seçimleri Sürecinde Cumhuriyet, Hürriyet, Sözcü Gazetelerinde HDP Algısı* (Ceylan, 2016) başlıklı çalışmanın eleştirel söylem çözümlemesi tartışılabilir. Tezin yönteminin, söylem ve eleştirel söylem

¹⁹ Örneğin, Gürtaş, 1994.

analizi başlıkları altına girdiği vurgulansa da van Dijk'in eleştirel söylem çözümlemesine göre bir inceleme yapılmamış, haberlerin arka arkaya dizilmesi ve yorumlanması tercih edilmiştir. Bunun gibi diğer örneklerde de iktidar ya da ideoloji sorun edilmezken liberal bir çizgide, sadece gazetelerin tarafsızlığı değerlendirilmiş; yöntem olarak söylem çözümlemesi ya da eleştirel söylem çözümlemesi kullanılmıştır. Ancak uygulamada yine haberler yorumlanmıştır.²⁰ Dursun, bu tür araştırmaların kompozisyon biçiminde yazılması ve kuramsal yaklaşımının güçlü olmaması nedeniyle temelsiz yorumlar bütünü olduğunu belirtir (2004: 134).

Gerçekliğin Çarpıtılmasında Kullanılan Araçlar: “Basın” ve “İdeoloji”

Gerçekliğin dışsal olarak var olduğunu ve ona ulaşılabilirliğini; ancak siyasi iktidar ya da sermaye sahibi gibi grupların çıkarları için basın aracılığıyla gerçeğin çarpıtıldığını savunan tezler bu kısımda incelenmiştir. Söz konusu çalışmalarda, medyayı kendi çıkarları için kullananların kimler olduğu, bu kişilerin medyayı nasıl kullandıkları ve gerçekliği nasıl çarpıttıkları sorularına cevap aranmıştır.²¹ Daha önce de belirttiğimiz gibi iletişim araştırmalarında, gerçekliğin çarpıtılması meselesi, ekonomik belirlenim ve araçsalcı olmak üzere iki perspektiften ele alınmaktadır. Örneklemdeki çalışmalarda ise ağırlıklı araçsalcı bakış açısını benimsenmiştir.

İncelenen tezlerde, 1980'li yıllar önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu dönemden itibaren gazeteci patronların yerini sermaye sahiplerinin aldığı, sermayedarların medya kuruluşlarından yüksek kârlar elde etmese de diğer sektörlerdeki işlerine çıkar sağlamak için medyayı kullandığı, çalışmalarda güçlü bir biçimde vurgulanmıştır. Bu doğrultuda getirilen eleştirilerde, liberal bakış açısının aksine, medya işlediği sistem ve örgütsel yapıdan ayrı düşünülmemiştir. Nitekim medyanın, çıkarların korunmasında, meşrulaştırılmasında ve işlerlik kazanmasında yaptığı yayınlar ile sermaye ve destekçilerine çıkar sağlamak için kullanıldığı sık sık tekrarlanmış ve bunun nasıl yapıldığı sorgulanmıştır.²² Ancak medyanın sermaye çıkarlarına hizmet eden bir araç olarak kullanılması, ideoloji tartışmasını oldukça indirgemeci bir hale büründürmektedir. Üretilen haberlerin kültür endüstrisi ya da tüketim kültürü bağlamında, ideolojik yapılar şeklinde okunması ve bu yapılardan kurtulması için

²⁰ Örneğin, Ceylan, 2016; Gürtaş, 1994; Uçar, 2011.

²¹ Örneğin, Altındağ, 2016: 1.

²² Örneğin, Algül, 2003: 3-5; Çalışkan, 2013; Erol, 2004: 124; N. P. Özer, 2011.

ideolojik işleyişinin terk edilmesi gerekliliği, tartışmalı bir noktayı ortaya çıkarmaktadır. İletişim araştırmalarında, medya içeriklerinin ideolojik olup olmamasıyla ilgili bir netlik bulunmamaktadır. Çam, medya içeriklerinin liberal yaklaşımda olduğu gibi salt bilgi verici olmasını ya da ekonomik belirlemeci araştırmalardaki gibi ideolojik yapılar şeklinde okunmasını sorunlu bulur. Yapılacak bu tür genellemelerde, ideolojinin kapsamı sonsuz bir genişlik almakta ve medya ürünlerinin hepsinin “ideolojik” olarak nitelenmesi kolaylığı belirmektedir (Çam, 2008: 112). Bu noktada ideolojik olan ve olmayan haber ayrımını yapmak yerine –ki bunu yapmak haberin, dilin ya da söylemin doğası gereği mümkün değildir– haberdeki anlam üzerinde bir tartışma yürütmek daha sağlıklı bir ideoloji çözümlemesinin önünü açacaktır.

Araçsalcı yaklaşımlarda, sermayedarların dışında tartışma konusu edilen yapılardan biri de basını kendi çıkarları için kullanan siyasi kişi ya da kurumlardır.²³ Siyasi organizma içindeki unsurların çıkarları için basının ideolojik bir biçimde manipülasyon ve propaganda yaptığı, tezlerde belirtilmiştir.²⁴ Bu tezlerin bazılarında medya-propaganda ilişkisi Noam Chomsky'nin modeli üzerinden kurulmuştur.²⁵ Araçsalcı yaklaşımı, Marksist gelenekten ayıran nokta da burada ortaya çıkar. Araçsalcı bakış açısıyla yapılan çalışmalarda, iktidar sahipleri tarafından kullanılan medyanın ideolojik etki ve sonuçlarına bakılırken toplumsal ve ekonomik bütünlük içerisinde medyanın işlediği sistem sorgulanmamaktadır (Çam, 2008: 134,144). Bu durumda, yapılan tezlerde salt etki bağlamında iletişim araçlarına odaklanılmış, toplumsal ve tarihsel olarak bütünlüklü bir ideoloji tartışması yürütmekten uzak kalınmıştır.²⁶

Araçsalcı yaklaşımı benimsemiş çalışmalarda farklı kuramsal yaklaşımların birlikte kullanılması; eklektik yapıları, kavramlar özelinde de ortaya çıkarmıştır. Örneğin, Ömer Turan'ın *22 Temmuz 2007 Genel Seçimleri'nin Gazetelere Yansımaları* (2009) başlıklı tezinin giriş kısmında, medyanın kullanımı, Noam Chomsky ve Edward Herman'ın propaganda modeliyle açıklanmıştır. Arkasından haberler, rızanın üretildiği ve hegemonyanın sağlandığı metinler şeklinde, Gramsci

²³ Örneğin, Kozok, 2007: 94-97.

²⁴ Örneğin, N. P. Özer, 2011.

²⁵ Örneğin, İldız, 2015: 99; N. P. Özer, 2011: 5.

²⁶ Örneğin, Özdemir, 2006.

perspektifinden betimlenmiştir. Devamında ise Althusser'den hareketle, gazeteler, devletin ideolojik aygıtı sınıfına yerleştirilmiştir. Sonrasında ekonomi politik ve kültürel yaklaşımın bir sentezi olduğuna dikkat çekilen eleştirel ekonomi politik ile araştırmanın kuramsal çerçevesinin şekillendiği belirtilmiş, içerik analizi tekniği kullanılmıştır (Turan, 2009: 1-3). Bu şekilde birbirinden farklı olan eleştirel ekonomi politik ile Chomsky ve Herman'ın yaklaşımını birleştirmek, ikisinin çelişen yönlerini görmezden gelme zorunluluğunu ortaya çıkarır. Örneğin, Chomsky ve Herman bir sınıf vurgusu ortaya koymazken, eleştirel ekonomi politığın temel unsurlarından biri olan sınıf, söz konusu eklemlemede nasıl konumlandırılacaktır? Bu noktada ideoloji çözümlemelerinin bütünlüklü bir biçimde yapılma ihtiyacı belirlemekle beraber, bütünlük içinde yapılan tartışmalarda her kuramsal yaklaşımın kendi tanımları ve kavram setlerinin kullanılması gerekir. Örneğin ekonomi politik bir çözümlemeyi, kültürel çalışmalar disiplininin alınan kavramlar ile yapmak, kaçınılmaz bir biçimde ideoloji tartışmasını farklı bir düzleme taşıyacaktır.

Araçsalıcı tezlerdeki ideoloji sorgulamalarında, incelenen haberlerin, tezde çizilen kuramsal çerçevede çözümlenmemesi, çalışmanın iki ayrı ideoloji yaklaşımı üzerine kurulması ve çelişkilerin ortaya çıkması, ideoloji tartışmasına sınırlılıklar getirmiştir. Örneğin Muhammed Ali İldız'ın çalışmasında, Noam Chomsky ve Edward S. Herman'ın propaganda²⁷ modeli, araştırmanın bakış açısı olarak belirlenmiştir (2015: 99). Ancak İldız, Soma'da yaşanan maden faciası ile ilgili, "ERDOĞAN'ın halkın tepkisiyle karşılaştığı Soma'da, Müşaviri Yusuf Yerker de vardı. O da, 'patronu' gibi halka öfkeleni. Yere düşen protestocu bir gence, hiç acımadan tekmeler savurdu. Bir de üstüne açıklama yapıp, sanki yaptığı iyi bir şeymiş gibi 'Vuran bendim,' 'dedi," ifadelerini içeren haber metnini şöyle çözümlenmiştir: "(...) diye başlayan tümcede kullanılan iddia başlı başına propagandayı çağrıştıracak ve halkın Başbakan'a karşı nefret duygusunu uyandıracak şekilde hazırlanmış tümcedir. Haber metninde imalar doğrudan Başbakan'a, müşavirine ve mevcut hükümete yönelik üstü açık eleştirilerle doludur" (2015: 126-127).

²⁷ Herman ve Chomsky modellerinde medyanın ekonomik ya da siyasi olarak iktidarı elinde bulunduranlar tarafından çıkarları için işlevsel bir biçimde kullanıldığını savunur. İkili haberin bu çıkarlar doğrultusunda oluşturulabilmesi için beş süzgeçten geçmesi gerektiğine dikkat çeker (Herman ve Chomsky, 2012).

Yukarıda da değindiğimiz gibi haberlerin tezde çizilen kuramsal çerçeveye göre çözümlenmemesi, iktidar sorgulamasının bir kenara bırakılmasına ve iktidar faaliyetlerinin meşrulaştırılmasına neden olmuştur. İldız'ın araçsalcı bir eleştiri getirmek amacıyla başladığı tezin çözümlene kısmındaki diğer tartışma da şu şekilde yapılmıştır:

Başbakan'ın korumasının Soma ilçesinde Başbakan'ı korumak adına halktan birini tekmelemesi, polisin vatandaşa tepkisi ve Başbakan'ın yumruk attığı iddiası ve son olarak da medyanın gerçekliği kanıtlanmayıp şüphe uyandırtan haber başlıkları haberin gerçeklik değerinin yitirilmesine ve olayın tamamen ideolojik boyutta manipüle edilmesine sebep olmuştur (İldız, 2015: 96).

Alıntılanan bu çözümlenmede, Başbakanlık Müşaviri'nin attığı tekmeler, "Başbakan'ı korumak adına" atılmış olarak yorumlanmıştır; Başbakan'ın attığı tokat ise gazetelerin bir "iddiası"dır ve basın manipülasyon yaparak gerçekliği çarpıttığı şeklinde savunulmuştur. Bu da siyasi iktidarın ideolojisinin sorgulanmadığını; tersine, onun ideolojisinin tekrar üretildiğini göstermektedir. Ayrıca propaganda modeli, medyanın ekonomik, politik ve askeri seçkinlerin çıkarları doğrultusunda hareket ettiğini ve bu seçkinlerin propagandasını yaptığını savunur. İncelenen tezde, "medya başbakan aleyhine propaganda yapıyor" yaklaşımının ön plana çıkması ise politik elitlerin medyayı kullanımlarını eleştiren ve ilgili çalışmada benimsenen propaganda modeliyle ters düşmektedir.

Liberal çalışmalarda olduğu gibi ekonomik belirlenimci²⁸ ve araçsalcı tezlerde de okuyucu, haberler karşısında pasif kabul edilmiştir. Okuyucunun zihnini basının şekillendirdiği, bunu da iktidar yapılarının ideolojilerine hizmet etmek için yaptığı vurgulanmıştır. Gerçekliğin çarpıtıldığını savunan tezlerde, okuyucu, medyanın kolayca nüfuz edebildiği, ürettiği içerikler ile kolayca yönlendirebildiği ve kapitalist yapının tekrarını kolayca sağlayabildiği, tüketici ve edilgen unsurlar olarak kabul

²⁸ Araçsalcı yaklaşımlarda olmasa da ekonomik yapıya odaklanılması gerektiği savunulan, yani ekonomik belirlenim vurgusu olan iletişim araştırmalarında, izleyicilerin içerikleri alımlamalarında çeşitlilik olabileceği reddedilmez. Ancak bu çeşitlilikten bir özgürlük mücadelesi ya da direniş noktası çıkarılmasına mesafeli yaklaşılır ve izleyici araştırmalarının liberal yaklaşım ve etki araştırmaları çizgisine kayma ihtimalinden duyulan kaygılar dile getirilir. Alımlama teorisi ile etki araştırmaları arasındaki ayrımın bulanıklaştığı noktaların olduğuna dikkat çekilir (Çam, 2008: 118). Kuramsal olarak böyle bir yaklaşım olmakla birlikte, incelenen ekonomik belirlenimci tezlerde, kuramın uygulamasında yaşanan sorunlar nedeniyle okuyucuya ağırlıklı olarak pasiflik atfedilmiştir.

görür.²⁹ Kendi ya da iktidardaki kişi ve grupların çıkarları için manipülasyon yapıldığını savunan tezlerde ise okuyucu, toplumsal ve tarihsel bağlamından koparılarak değerlendirilmiştir.³⁰

Gerçeğin çarpıtıldığıının vurgulandığı tezlerde, içerik ve eleştirel söylem çözümlemeleri ağırlığını korumaktadır. Liberal tezlerde görülen yöntem ve kuramsal yaklaşım uyumsuzluğunu bu başlık altında değerlendirilen çalışmalarda da görmek mümkündür. Örneğin “üretim, metin ve alımlama” noktalarına dikkat çekilen bir tezde (Turan, 2009: 56-57) gazetelerin künyeleri başlığı altında, gazeteler hakkında kısa bilgiler verilmiş ardından da sadece içerik çözümlemesi yapılmıştır. Üretimin, alımlamanın ya da toplumsal koşulların irdelenmesi gerekliliğinin vurgulanmasına rağmen, tezin uygulama kısmındaki bu yaklaşım, ideoloji tartışmasını da genel geçer bir sonuca vardırıştır.³¹

İncelenen tezler arasında amaç-yöntem uyumsuzluğunun olduğu çalışmalar da görülmüştür. Bu noktada şüphesiz medyanın toplumsal rızayı ürettiği varsayımı kabul edilip, haber incelemesi üzerinden ideoloji tartışması yürütülebilir. Ancak amacın, “Toplumsal rıza üretimi bağlamında 2010 Anayasa Referandumu ve bu süreçte Türk yazılı basınının etkisini bir içerik analizi uygulaması ile tespit etmek” (Çalışkan, 2013: 55) şeklinde belirtilmesi; okuyucuya dokunmadan, sadece haberler üzerinden bir incelemenin yapılması, yöntemin amaca uygun olmadığını göstermiştir. Bu da çözümlenmek istenen ideolojik işleyişin, toplumsal olarak nasıl bir karşılık bulduğunun anlaşılmasını zorlaştırmakta ve tezde önemli bir sınırlılığa neden olmaktadır.

Gerçekliğin bozulması, çarpıtılması, manipüle edilmesi bağlamında yapılan tezlerde genel anlamda haber metinleri üzerinden gerçekliğin nasıl ve kimin çıkarları için eğilip büküldüğü betimlenmiş; bununla birlikte, çözüm konusunda karamsar kalınmıştır. Araştırmalarda, iktidarların gücü doğrudan ya da dolaylı olarak kutsanmaktadır. İktidarı elinde bulunduranların bu denli güçlü kabul edilmesi, araştırmacıların zihinlerine, dolayısıyla topluma, ekonomik ve siyasi olarak medyayı

²⁹ Örneğin, Algül, 2003: 276; N. P. Özer, 2011: 226-227.

³⁰ Örneğin, N. P. Özer, 2011: 231.

³¹ Ayrıntı için bkz. Turan, 2009: 59.

ele geçirmiş kişilerin gücünün ortadan kaldırılamayacağı anlayışını yerleştirmektedir. Ancak tarihe baktığımızda, iktidarların hiçbir zaman gücünü katlayarak çizgisel bir şekilde ilerlemediği de görülebilir.

Gerçekliğin İnşasında “Basın” ve “İdeoloji”

İnşacı çalışmalarda, gerçekliğin aktarılmasından ya da çarpıtılmasından ziyade kurulması temel kabuldür. İncelenen tezlerin birinde amaç, “Türkiye’de kitle iletişim araçlarının uluslararası futbol olaylarının sunumunda milli kimlik, milliyetçilik kavramlarını ve fanatizm olgusunu nasıl inşa ettiğine bakmak” (Budak, 2004: 4, 118) şeklinde belirtilmiş, haberlerde kullanılan dil ve söylem çözümlenmiştir. Örneklemdeki tezlerde, inşanın nasıl yapıldığı sorgulanmış, analizler yapılmış ve inşa süreci tartışılmıştır.³² Ayrıca, anlam mücadelesinin nasıl olduğu, yeğlenen anlamın söylemsel olarak nasıl baskın konuma geldiği sorunsallaştırılmıştır.³³ Bunlara ek olarak, inşacı yaklaşımı benimseyen çalışmalarda, indirgemecilikten uzak durma çabası, ekonomi ya da kültür gibi unsurların dikkate alınması gerekliliğini ortaya çıkarmış, sadece haber üzerinden yapılan çözümlerlerin yetersiz kalacağı belirtilmiştir.³⁴

Basının ürettiği haber içeriklerinin dil aracılığıyla gerçekliği kurduğu varsayımı, çalışmalarda yapılan haber çözümlerinin temelini oluşturmuştur.³⁵ Medya, güçlü bir biçimde “(...) egemen ideolojiyi halka öğreten ve benimseten ya da daha doğru bir deyişle günlük yaşam pratikleri haline dönüştüren en önemli kurumlardan biri”³⁶ olarak tanımlanmıştır (Baştürk, 1999: 65). Günümüzde işlerliğini sürdüren haber değeri anlayışının ve ilkelerinin, iktidara meşruluk zemini sağlamak için kullanıldığı, inşacı çalışmalarda medyaya getirilen bir eleştiridir.³⁷

Sınırlılıklar bağlamında baktığımızda, önceki iki başlık altında incelenen tezlerde olduğu gibi tarafsızlık kavramını, inşacı bakış açısının benimsendiği çalışmalarda da görmek mümkündür. Bu tür çalışmalarda basına haber verme görevi

³² Örneğin, Budak, 2004: 142.

³³ Örneğin, Palacı, 1998: 1.

³⁴ Örneğin, Palacı, 1998: 5.

³⁵ Örneğin, Yılmaz, 2008.

³⁶ İnşacı tezlerde okuyucuya atfedilen pasiflik bu alıntıda da ortaya çıkmaktadır. Okuyucunun konumu ileride ayrıntılı bir biçimde ele alınacağı için burada ayrıntılandırılmamıştır.

³⁷ Örneğin, Baştürk, 1999: 158; Palacı, 1998: 57.

verilmiş, basında yaşanan sorunları aşmak için tarafsızlık önerisi sunulmuştur.³⁸ Eleştirel çizgide olan tezlere liberal değerlerin bu şekilde sızması ise toplumsal yapı içinde bu anlayışın içselleştirildiğinin en net göstergesi olarak karşımıza çıkar.

İncelenen tezler arasında, iletişim araştırmalarının “ideoloji” kavramına saplanıp kaldığını ve bundan kurtulunması gerektiğini savunan çalışmalar da vardır. Recep Yılmaz, *Toplumsal Gerçekliğin Kurulumunda Gazetelerin Edimsözel Etkileri* (2008) başlıklı tezinde bu durumu şöyle açıklar:

Vurgulanması gereken başka bir nokta ise, kitle iletişim araştırmalarının saplanıp kaldığı etki araştırmalarında ideoloji konusunun belirleyici etkisidir. Yapılan çalışmaların çok büyük bir bölümü referans çerçevesini ideoloji konusu üzerine kurup, görgül araştırmayı –çoğunlukla– ideolojinin toplumsal yansılarını soruşturan bir kılğın yoklamaya dönüştürmektedirler. Bunun iki nedeni vardır: Kuramsal açıdan Marxçı Öğretinin önü alınamaz nüfuzu ve –toplumsal etki bağlamında– medya etkileri konusunun başka bağlamların kurulmasına çok da olanaklı olmayışı (2008: 7).

Alıntıda vurgulanan “etki araştırmalarında ideoloji konusu”, yanlış tanımlanmış bir çıkarımdır. Nitekim etki araştırmaları, anaakım paradigma içerisinde yer almakta; daha önce de belirttiğimiz gibi liberal yaklaşımdan yapılan çalışmalarda ideoloji sorunsallaştırılmamaktadır. Aksine, ideoloji tartışması yürüten araştırmaların odaklandığı önemli noktalardan biri, iletişimin etki-tepki modeline indirgenemeyecek yapıya sahip olmasıdır. Söz konusu çalışmada, Marksizmin iletişim araştırmalarına getirdiği ideoloji kavramlaştırmasından kurtulunması gerekliliği şu şekilde belirtilir: “Burada yapılan çalışmada gerçekleştirilmek istenen amaç; Marxçılığı iletişim araştırmalarından eleminize etmek değil, iletişim araştırmalarını gittikçe boyutsuzlaştıran ve böylelikle işlevsizleştiren bir bataklığın içerisinden çıkarmanın yolunu aramayı denemektir.” (Yılmaz, 2008: 7).

Hiç kuşkusuz ki Marksist kuramın sınırlılıkları ve iletişim araştırmalarında çıkmaza girdiği noktalar vardır ve her çalışmanın Marksist bir bakış açıdan yapılma zorunluluğu bulunmamaktadır. Nitekim eleştirel çalışmalara alternatif bir yaklaşım oluşturma gayreti ile hazırlanan bu tezde, kitle iletişim araçları yine eleştirel bakış açısı ve onun kavramlarıyla şöyle açıklanmıştır (Yılmaz, 2008: 5): “(...) bir etkileyim yapısına bürünen kitle iletişim araçları, üzerindeki katı yeni ideolojik yapılanmayı

³⁸ Örneğin, Budak, 2004: 96, 124. 144.

yumuşak görünümün altında gizlemektedir.” Yılmaz’ın çalışması, inşacı tezlerde yaşanan eklektik soruna da örnek gösterilebilir. Bu çalışmada, iletişim araştırmalarında var olan kuramsal yaklaşımların yetersiz bulunduğunu ve yeni bir alan açma gayretine girildiği yukarıda belirtmiştir.³⁹ Yılmaz bu gayret içinde olmasına rağmen tezde, liberal ilkeler ile eleştirel bakış açısı ve kavramlar iç içe geçerek eklektik bir yapı oluşmuştur.⁴⁰ Adı geçen çalışmada liberal bakış açısıyla çizilen basının temel işlevleri kabul görmüş, sermaye vurgusuyla eleştirel perspektife kayılmıştır. Yeni bir alan açma amacıyla yola çıkılan tezde, yöntemsel olarak ise eleştirel çalışmalarda sıklıkla kullanılan ve ideolojiyi merkezine alan van Dijk’in eleştirel söylem çözümlemesi kullanılmıştır.

Gerçekliğin çarpıtıldığını vurgulayan çalışmalarda olduğu gibi bu başlık altındaki tezlerde de basına araçsalcı görevlerin atfedildiğini söylemek mümkündür. Örneğin Müjdat Budak, gerçekliğin inşasını savunduğu çalışmasında, medyanın devlet erki tarafından inşa sürecinde araçsalcı⁴¹ bir biçimde kullanıldığını vurgulamıştır. Ayrıca Althusserci bir yaklaşım ile devlet politikaları için eğitim ve kitle iletişim araçlarının ideolojik aygıt olarak kullanıldığını ifade etmiştir (Budak, 2004: 147-150). Burada iki çelişki ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birincisi, Althusser’in ideoloji bağlamında yaptığı, son kertede ekonomik vurgunun görmezden gelinmesi; ikincisi ise medyaya araçsalcı ve indirgemeci bir biçimde gerçekliği inşa etme görevinin verilmesidir. Bu da ideolojik anlam mücadeleleri içinde farklı direnç noktalarının oluşabileceği anlayışını ortadan kaldırmıştır.

Mesele, Batı’da yapılan iletişim araştırmaları üzerinden ele alındığında, gerçekliğin inşasının savunulduğu çalışmalarda, kuramsal olarak alımlama konusu önemli bir yer teşkil etmektedir. Ancak yine de bu başlık altında değerlendirilmiş tezlerde alımlamaya çok az yer verilmiştir. Örneklemdaki araştırmalarda okuyucunun tartışma konusu edilmemesi ise az sayıdaki çalışmada sınırlılık olarak vurgulanmıştır.⁴² Bu tür çalışmalara bir örnek, Emel Şerife Baştürk’ün *Ulusal*

³⁹ Ayrıntı için bkz. Yılmaz, 2008: 1-10.

⁴⁰ Ayrıntı için bkz. Yılmaz, 2008: 4-5.

⁴¹ Araçsalcı yaklaşımın ideoloji tartışmasına nasıl bir sınırlılık getirdiğini önceki bölümde tartıştığımız için tekrar değinmeye gerek yoktur. Burada sadece inşacı yaklaşım penceresinden araçsalcılığın nasıl ele alındığı ile tezlerde bu bağlamda beliren sınırlılıklar ve çelişkiler ortaya konulmuştur.

⁴² Örneğin, Palacı, 1998: 29.

Söylemin İnşasında Yazılı Basın ve Kardak Krizi Örnek Olayı (1999) başlıklı tezidir. Baştürk, çalışmasında basının mutlak gücünün tartışılabilmesine dikkat çekmiş, izleyici araştırmalarının çalışmasının kapsamı dışında olduğunu belirtmiştir (1999: 63). Bu tür bakış açıları, ideoloji tartışmasında sınırlılığın bulunabileceğini görmek açısından önemlidir. Ancak inşacı yaklaşımların okuyucuya/izleyiciye/dinleyiciye attığı önem dikkate alındığında, alımlama analizlerinin ideoloji tartışmalarına katkı sağlayacağı söylenebilir.

İnşacı tezlerin önemli bir çoğunluğunda, okuyucunun durumuna ilişkin bir vurgu söz konusu değildir. Alımlama konusuna değinilmeden gazete haberlerinin mutlak gücü kabul edilmiş, basının siyasi ya da ekonomik yapılar tarafından kullanıldığı ve gerçekliği inşa ettiği savunulmuştur. Okuyucunun pasifliği, “medya editörleri toplumun ne hakkında konuşması gerektiğini belirleyen makamdır” denerek vurgulanmıştır (Budak, 2004: 94). Burada meydana gelen ideoloji tartışmasındaki sınırlılık daha da önemlidir. Liberal ve gerçekliğin çarpıtıldığını savunan tezlerde, kuramsal yaklaşımların okuyucu hakkındaki ön kabulleri pasif bir yapıdadır. İnşacı yaklaşımı savunan araştırmalarda okuyucunun pasifliği doğrudan kabul edilmez. Nitekim medya mesajlarına maruz kalan kişilerin alımlamaları bu tür iletişim araştırmalarında incelenir. Bu durum inşacı tezlerde kuramsal olarak bazı noktaların gözden kaçtığını göstermektedir.

İnşacı yaklaşımı benimsemiş tezlerdeki metodolojik uygulamalar, diğer iki başlık altında incelenen çalışmalarda kadar olmasa da ideoloji çözümlemesine ve kavramlaştırmasına bazı sınırlılıklar getirmiştir. Bunlardan biri, çalışmaların eklektik olma durumudur. Örneğin *Toplumsal Gerçekliğin Kurulumunda Gazetelerin Edimsözel Etkileri* başlıklı çalışmasında Yılmaz, van Dijk’in yaklaşımını kullanmış ve gündem belirleme yaklaşımının, çalışmasının kuramsal yapısıyla uyduğunu savunmuştur (2008: 45). Burada gazetelerin gerçekliği inşa mı ettiği, yoksa gündemi mi belirlediği sorusu akla gelmektedir. Gündem belirlemede, basının bazı konulara ağırlık vererek toplumun ne düşüneceğini belirlediği savunulur. Bu durumda, söz konusu çalışmada yöntemsel ve kuramsal uyumun olmadığını söylemek doğru olacaktır. İdeoloji tartışmasını yapmayan gündem belirleme modelinin, çalışmanın kuramsal bakış açısı için uygun kabul edilmesine ek olarak, ideoloji çözümlemesi yapmayı amaç edinen bir yöntemin seçilmesi, yapılan ideoloji tartışmasında önemli çelişkiler ortaya çıkarmıştır. Yılmaz’ın değinilen çalışmasında ideoloji tartışmasına

sınırlılık getiren diğerk bir nokta da yöntemin uygulanmasıdır. Tezde eleştirel söylem çözümlemesi yönteminin kullanıldığı belirtilmiş, van Dijk'in makro ve mikro yapılar şeklinde yaptığı ayırım yöntem bölümünde açıklanmıştır. Ancak uygulama kısmında haber metinleri arka arkaya sıralanıp yorumlanmıştır.

Gerçekliğin inşa edildiğini savunan tezler arasında kuram ve yöntem çelişmesine diğerk bir örnek, *Cumhuriyet Mitinglerinin Türk Basınında Sunumunun İdeolojik Analizi* (Kabakçı, 2010) başlıklı çalışmadır. Söz konusu araştırmada “Kemalizm” ve “siyasal İslam” arasında yaşanan hegemonya mücadelesi, Cumhuriyet Mitingleri üzerinden okunmuştur. Yöntem olarak Norman Fairclough'un eleştirel çözümlemesi kullanılmış, elde edilen bulgular ise Ernesto Laclau ve Chantal Mouffe'un söylem kuramlarına göre tartışılmıştır (Kabakçı, 2010: 113). Bu durum da ideoloji tartışmasında üç çelişki ortaya çıkarır. Birincisi, yapısalcı yanı ağır basan Fairclough⁴³ ile post-Marksist çizgiye yerleşen Laclau ve Mouffe'un bir araya getirilmesidir. Çünkü yapısalcı yaklaşımlarda anlamın değişmezliği vurgulanıp yan anlam gibi noktalara odaklanılır, Laclau ve Mouffe'ta ise anlamın inşa edildiği ve bunun sürekli yapıldığı vurgusu baskındır. İkincisi, eleştirel söylem çözümlemelerinde söylemsel olan ve olmayan⁴⁴ gibi bir ayırım söz konusu iken Laclau ve Mouffe'un böyle bir ayrımı reddetmesidir.⁴⁵ Bu iki çelişki, yazar tarafından da kabul edilmiş, bunun ideoloji tartışmasına bir sınırlılık getirdiği belirtilmiştir. Son çelişki ise ideoloji kelimesi üzerinden ortaya çıkmaktadır. Eleştirel söylem çözümlemelerinde ideolojinin temel sorunsal olduğunu daha önce vurgulamıştık. Ancak post-Marksist yaklaşımlarda söylem, ideoloji kavramını yerinden etmiştir.⁴⁶ Bu durumda ideolojiyi amaç edinen bir yöntem ile ideoloji yerinden eden bir söylem yaklaşımının birlikteliği, kaçınılmaz biçimde, ideoloji tartışmasında çelişkiyi ortaya çıkarmaktadır.

Sonuç

İletişim anabilim dalları altında yapılmış ve gazete haberlerini konu alan yüksek lisans tezlerinin ele alındığı bu çalışmada tartışma, gerçeklik-ideoloji ilişkisi bağlamında, üç ana başlık altında yürütülmüştür. İlk olarak, liberal yaklaşım

⁴³ Ayrıntı için bkz. Fairclough, 2003.

⁴⁴ Söylemsel olan ve olmayan ayrımı için bkz. Durna ve Kubilay, 2010.

⁴⁵ Ayrıntı için bkz. Laclau ve Mouffe 1992.

⁴⁶ Ayrıntı için bkz. Purvis ve Hunt 2014, Laclau ve Mouffe 1992.

doğrultusunda yapılandırılmış tezlerde, ideoloji tartışmasının dolaylı ya da doğrudan yapıldığı görülmüştür. Çalışmalarda her ne kadar liberal ilkelerden yola çıkılsa da liberal bakış açısının hem basını hem toplumu açıklamadaki sınırlılığı ve çelişkileri, araştırmacıları, eleştirel paradigmaya kaymaya ve bu paradigmanın kavramlarını kullanmaya zorlamıştır. Ek olarak, liberal araştırmalarda ideolojik duruşun sebebi ağırlıklı siyasi otoritedir. İkinci sırada ise ekonomik yapılar iktidar konumuna yerleştirilmiştir. Ancak iktidar tartışmalarında, özellikle sermayenin iktidarının sorgulanması nedensellik içerisinde yapılmamış, sermayenin bir iktidar şeklinde ortaya çıkmasını sağlayan yapısal işleyiş incelenmemiştir.

İkinci başlık altında, gerçekliğin dışsal biçimde var olduğunu ve ona ulaşılabilirliğini kabul eden; ancak gerçeğin basın tarafından ideolojik bir biçimde çarpıtıldığını savunan tezler incelenmiştir. Araçsalcı tezlerin temelinde, medyanın gerçekleri çarpıtarak topluma şekil verdiği anlayışı, karmaşık işleyişe sahip basının ve toplumun çözümlenmesini indirgemeci bir biçimde ele alma çabasına işaret etmektedir. Basın kuşkusuz ki insanların beğenilerine, zevklerine hitap etme amacıyla kültür endüstrisi üretme ya da onların siyasi fikirlerini etkileme amacıyla kullanılmaktadır. Ancak sadece haberlerin metinsel çözümlemelerini yaparak bunların gerçekleştiği sonucuna varmak, yöntemsel bir sorun olmakla birlikte, okuyucunun da yok sayılması anlamına gelmektedir. Buna ek olarak, araçsalcı tezlerde ortaya konan bakış açılarının topyekûn geçersiz olduğunu söylemek kuşkusuz ki yanlış bir çıkarım olacaktır. Ancak toplumsal işleyiş; tarihe, siyasi ve ekonomik yapıya göre değişiklik gösterebilmektedir. Siyasal, ekonomik vb. iktidar yapıları ile medya arasında araçsalcı yaklaşımın kurduğu gibi tek düze bir tahakküm yapısı ve araç anlayışı yerine karşılıklı, duruma göre şekillenen ve dönemsel bir ilişkinin olduğunu kabul etmek daha doğru analizlere imkân tanıyacaktır.

Tartışmanın yapıldığı son başlıkta, inşacı tezlerde anlamların haberler aracılığıyla nasıl inşa edildiğine odaklanılmış, kurulan anlamların rıza sağlama ve hegemonya oluşturmada nasıl işlediğine bakılmıştır. Liberal ve araçsalcı çalışmalar kadar olmasa da inşacı çalışmalarda da özellikle yürütülen ideoloji tartışmasında kuramı ve yöntemi uygulama esnasında sorunlu noktalar tespit edilmiştir.

Bütünlüklü bir tartışmaya imkân tanıyan inşacı çalışmalarda da kültür ve alt başlıkları üzerine yoğunlaşma yaşanırken, gazetelerin kurumsal işleyişleri ve ekonomik yapı ile basın ve içerikleri arasındaki ilişkinin sorgulanması eksik kalmıştır.

Bu aslında, ekonomik belirlenimden kaçma çabasının tezlere yansımalarıdır. İktidar bağlamında ise sermaye ya da ekonomik yapı arka planda kalırken; siyasi yapı, iktidarın başat ögesi olarak kabul edilmiştir. Bu durumda kültür ve kimlik konularına odaklanmakla birlikte, küreselleşmenin ve sermayenin bunlara olan etkisi gözden kaçırılmıştır. Haberin söylem ya da içerik analiziyle incelenmesi, karmaşık bir yapıda olan basın ve toplumu, indirgemeci bir biçimde anlama gayretinden öteye geçememiştir. Bu durum, ideoloji tartışmalarında da bütünlüklü bir değerlendirmenin yapılmasını engellemiştir.

Genel olarak, incelenen tezlerde, ideolojinin kavranışıyla ilgili sorunlar üç başlıkta toplanabilir. Bunların birincisi, benimsenen kuram ile yöntemin ideoloji kavramlaştırması ve çözümlemesi için yeterli olmaması sonucunda sınırlılıkların ortaya çıkmasıdır. İkincisi, tezlerdeki kuramsal yaklaşım doğrultusunda sorgulama yapı(a)mamasıdır. Sonuncusu ise tezlerde sorunsal olarak benimsenen ve yapılmak istenen ideoloji tartışması için yöntemin uygun olmaması ya da uygulan(a)mamasıdır. Kısacası, üç başlık altında ele alınan çalışmalarda yaygın biçimde, kuram-amaç-yöntem-sonuç uyumsuzluğu bulunmaktadır.

Sonuç olarak, ideoloji tartışmasında toplumun ve basının işleyişi tarihsel bir çerçevede bütün unsurlarıyla (ekonomi, kültür, politika gibi) birlikte ele alınmasının, araştırmaları güçlendireceği söylenebilir. Bu kesinlikle eklektik bir yaklaşım değildir. Yalnızca toplumsal işleyişi ve basının durumunu; sınıf, ekonomi ya da kültür gibi "belli" bir noktadan tartışmaya karşı çıkma çabasıdır. Bu bağlamda, iletişimin diğer disiplinler ile etkileşimi önemlidir ve yapılacak çözümlemelerin de bu ilişkiyi göz önünde bulundurma zorunluluğu vardır. Buna ek olarak, araştırmacıların, ideolojinin pejoratif anlamından kurtulması ve ideolojiyi bir mücadele alanı olarak görmesi, ortaya çıkan uyumsuzlukların ortadan kalkmasına katkı yapacaktır. Ayrıca yukarıda da belirtildiği gibi siyasal, toplumsal, ekonomik ve kültürel çerçevede ideoloji sorgulamalarının yapılması ve bunlar yapılırken alımlamanın gözden kaçırılmaması, iletişim araştırmalarında sağlıklı ideoloji tartışmalarının ortaya çıkmasını sağlayacaktır. İdeolojinin bir hegemonya kurma mücadelesi olduğu ve karşılıklı ideolojilerin bunu anlam inşası yoluyla yaptığını göz önünde bulundurmak, uyumsuzlukların giderilmesi için yukarıda belirtilen kuramsal çerçevenin eklektisizminden kurtulmasına, bütünlüklü sorgulamanın ve alımlama incelemelerinin daha doğru yapılmasına katkı yapacaktır. Örneğin, okuyucunun durumunu tartışmak

için ekonomi politik kavramlaştırmadan ziyade kültürel bir kavramlaştırma seti tercih etmek, ideoloji tartışmasını kuramsal olarak daha bütünlüklü yapmaya imkân tanıyacaktır. Farklı kuramsal yaklaşımların kavramlarını birbirine eklemek, çatışma ve çelişkileri ortaya çıkarmaktadır. Bir başka deyişle, bütünlüklü bir araştırma için bir çalışmanın içinde hem ekonomi politik hem de kültürel çalışmalar penceresinden bir tartışma yürütülebilir. Ancak bu iki yaklaşımın bazı kısımlarını alıp birbirine eklemek yerine, ayrı değerlendirmeden sonra ikisinin ortaya koyduğunu tartışmak, haber ve ideoloji ilişkisinin kapsamlı bir analizini yapma imkânı sunacaktır.

Kaynakça

- Algül, Hasan (2003). *Popüler Basın: Star Gazetesi Örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr> Tez No: 126362 (Erişim Tarihi: 26 Eylül 2022).
- Altındağ, Kudret (2016). *Türkiye Medyasında Yahudi Temsili: Struma Gemisi Olayı Örneği*. İstanbul: Lap Lambert Academic Publishing.
- Atatunç, Ceylan (2006). *Ahlak ve Etik Değerlerin Çağdaş Basına Yansımaları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr> Tez No: 204465 (Erişim Tarihi: 26 Eylül 2022).
- Atılğan, Gökhan (2015). "İdeoloji." *Siyaset Bilimi*. Gökhan Atılğan ve E. Atilla Aytekin (der) içinde. İstanbul: Yordam Kitap. 285-298.
- Aydoğan, Aylin (2006). "Yeni İletişim Teknolojileri Tezlerinde Neo-Klasik İktisat Paradigmasının Hegemonyası." *Kültür ve İletişim Dergisi*, 9(1): 89-112.
- Baştürk, Emel Ş. (1999). *Ulusal Söylemin İnşasında Yazılı Basın ve Kardak Krizi Örnek Olayı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr> Tez No: 81549 (Erişim Tarihi: 26 Eylül 2022).
- Bek, Mine G. (2006). "Editör Yazısı." *Kültür ve İletişim Dergisi*, 9(1): 5-8.
- Budak, Müjdat (2004). *Türkiye`de Spor Olgusunun Kitle İletişim Araçlarında Sunumu: Futbol, Fanatizm ve Milliyetçilik* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr> Tez No: 146209 (Erişim Tarihi: 26 Eylül 2022).
- Büyüköztürk, Şener, vd. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Canözkan, Dilara (2004). *İkiz Kuleler Örneğinde Yazılı Basının Terör Olaylarına Bakışı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr> Tez No: 146248 (Erişim Tarihi: 26 Eylül 2022).

- Ceylan, Ümit G. (2016). *07 Haziran 2015 Genel Seçimleri Sürecinde Cumhuriyet, Hürriyet, Yeni Şafak Gazetelerinde HDP Algısı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr> Tez No: 432402 (Erişim Tarihi: 26 Eylül 2022).
- Chomsky, Noam (2003). "Propaganda ve Kamusal Aklın Kontrolü." *Kapitalizm ve Enformasyon Çağı: Küresel İletişim Devriminin Politik Ekonomisi*. Robert W. McChesney (der) içinde. Ankara: Epos Yayınları. 209-222.
- Creswell, John W. (2016). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çalışkan, Osman (2013). *Toplumsal Rıza Üretimi Bağlamında 2010 Anayasa Referandum ve Yazılı Basının Bu Süreçteki Rolü Bir İçerik Analizi Uygulaması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr> Tez No: 336154 (Erişim Tarihi: 26 Eylül 2022).
- Çam, Şerife (2008). *Medya Çalışmalarında İdeoloji Yaklaşımlarına İlişkin Epistemolojik ve Yöntemsel Sorunlar*. Ankara: De Ki Basım Yayım.
- Çetin, Muharrem, Cem Yaşın ve Büşra Sönmez (2016). "Türkiye'de Halkla İlişkiler Alanındaki Doktora Tezleri Üzerinden Alanda Yapılan Çalışmaların Değerlendirilmesi." *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 43: 242-264.
- Çilingir, Ayşegül (2017). "İletişim Alanında İçerik Analizi Yöntemi Kullanılarak Yapılan Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri Üzerine Bir İnceleme." *Akademia*, 5(1): 148-160.
- Durna, Tezcan ve Çağla Kubilay (2010). "Söylem Kuramları ve Eleştirel Söylem Çözümlemeleri." *Medyadan Söylemler*. Tezcan Durna (der) içinde. İstanbul: Libra Kitapçılık ve Yayıncılık. 47-81.
- Dursun, Çiler (2004). "Türkiye'de Haber ve Habercilik Çalışmalarının Genel Bir Değerlendirmesi: 1980-2003." *Haber, Hakikat ve İktidar İlişkisi*. Çiler Dursun (der) içinde. Ankara: Elips Kitap. 89-147.
- Dursun, Çiler (2013). *İletişim Kuram Kritik*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Erdoğan, İrfan ve Korkmaz Alemdar (2002). *Öteki Kuram*. Ankara: Erk Yayınları.

- Erol, Devrim D. (2004). *Tekelleşen Türk Medyasında Yazılı Basın Ekleriyle Sunulan Yaşam Tarzları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr> Tez No: 143958 (Erişim Tarihi: 26 Eylül 2022).
- Fairclough, Norman (2003). "Dil ve İdeoloji." *Söylem ve İdeoloji: Mitoloji, Din, İdeoloji*. Barış Çoban ve Zeynep Arslan (der) içinde. İstanbul: Su Yayınları. 155-171.
- Gürtaş, Aytül (1994). *Haber Metinlerinin Söylemsel Analizi Üzerine Bir Çalışma: Haberin Tarafsızlığı Açısından Türk Basınında Temizlik İşçileri Grevi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr> Tez No: 37095 (Erişim Tarihi: 26 Eylül 2022).
- Herman, Edward S. ve Noam Chomsky (2012). *Rızanın İmalatı: Kitle Medyasının Ekonomi Politikası*. İstanbul: Bgst Yayınları.
- İldız, Muhammed A. (2015). *Haber Metinlerindeki Gerçekliğin Sunumunda Propagandanın İşleyişi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Yeni Yüzyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr> Tez No: 408610 (Erişim Tarihi: 26 Eylül 2022).
- İrvan, Süleyman (1995). Demokratik Sistemde Medyanın Rolü. *Birikim*, 68-69: 76-83.
- Kabakçı, Gökçe Z. (2010). *Cumhuriyet Mitinglerinin Türk Basınında Sunumunun İdeolojik Analizi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr> Tez No: 265335 (Erişim Tarihi: 26 Eylül 2022).
- Kopan, Koray (2010). *Basının Gündem Belirleme İşlevi Üzerine Ampirik Bir Çalışma: Yazılı Basının 2009 Yerel Seçimlerine Bakışının Değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr> Tez No: 277054 (Erişim Tarihi: 26 Eylül 2022).
- Kozok, Fırat (2007). *1938-1946 Yılları Arasında Cumhuriyet Gazetesi'nin Genel Yayın Politikası* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr> Tez No: 207255 (Erişim Tarihi: 26 Eylül 2022).
- Laclau, Ernesto ve Chantal Mouffe 1992. *Hegemonya ve Sosyalist Strateji*. İstanbul: Birikim Yayınları.

- McLellan, David (2009). *İdeoloji*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Mutlu, Erol (2005). *Globalleşme, Popüler Kültür ve Medya*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Neuman, W. Lawrance (2016). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri (Nitel ve Nicel Yaklaşımlar)*. Ankara: Yayınodası Yayıncılık.
- Okay, Aydemir ve Ayla Okay (2008). "Türkiye'de Lisans ve Lisansüstü Halkla İlişkiler Eğitimi: Tezlerin Halkla İlişkiler Alanına Katkısının Kantitatif Bir Çalışması (1984-2007)." *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 5(2): 5-14.
- Özdemir, Seval (2006). *Politik Pazarlamada İmaj Türk Siyasal Yaşamında Kalitatif Bir Araştırma Melih Gökçek Örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr> Tez No: 186117 (Erişim Tarihi: 26 Eylül 2022).
- Özer, Nuri P. (2011). *Gazete Haberlerinde Manipülasyon: 28 Şubat Örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr> Tez No: 294510 (Erişim Tarihi: 26 Eylül 2022).
- Özer, Ömer (2011). *Haber Söylem İdeoloji*. İstanbul: Literatürk Academia.
- Özer, Ömer (2015). "Teun Adrian van Dijk Örneğinde Eleştirel Söylem Çözümlemesi." *İletişim Araştırmalarında Yöntemler*. Besim Yıldırım (der) içinde. Konya: Literatürk Academia. 197-286.
- Palacı, Havva (1998). *Yazılı Basında Memur Eylemleri Egemen Söylemin Yeniden İnşası Üzerine Bir Örnek Olay Çalışması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr> Tez No: 72298 (Erişim Tarihi: 26 Eylül 2022).
- Patton, Michael Q. (1987). *How to Use Qualitative Methods in Evaluation*. Newbury Park: CA: Sage.
- Pelivan, Mehmet (2019). "Gazete Haberlerini Konu Alan Yüksek Lisans Tezlerine Dair Bibliyometrik Bir Analiz." *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (4): 119-148. DOI: 10.18037/ausbd.668631.
- Purvis, Trevor ve Alan Hunt 2014. "Söylem, İdeoloji, Söylem, İdeoloji, Söylem, İdeoloji..." *MomentDergi* 1 (1):9-36.

- Sarıer, Osman (2014). *Halkla İlişkiler Alanında Tamamlanmış Lisansüstü Tez Çalışmalarının İncelenmesi* (2003-2012) (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr> Tez No: 358638 (Erişim Tarihi: 26 Eylül 2022).
- Tokgöz, Oya (2006). "Türkiye'de İletişim Araştırmalarında İletişim Eğitiminin Rolü ve Önemi." *Küresel İletişim Dergisi*, Bahar (1): 1-12.
- Tokgöz, Oya (2015). "Başlangıçtan Günümüze Türkiye'de İletişim Araştırmaları: Eleştirel Bir Değerlendirme." *İletişim Araştırmalarında Yöntemler*. Besim Yıldırım (der) içinde. Konya: Literatürk Academia. 15-46.
- Turan, Ömer (2009). *22 Temmuz 2007 Genel Seçimlerinin Gazetelere Yansıması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr> Tez No: 240768 (Erişim Tarihi: 26 Eylül 2022).
- Uçar, Anıl K. (2013). *Gazetecilikte Bir Değer ve Pratik Olarak Objektiflik: Siyasi Partilere İlişkin Haberlerin İçerik Çözümlemesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr> Tez No: 348909 (Erişim Tarihi: 26 Eylül 2022).
- Uçar, Yasemin (2011). *Basın Ahlâkı Açısından Haberde Nesnellik Olgusu* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr> Tez No: 294691 (Erişim Tarihi: 26 Eylül 2022).
- Udeoğlu, Başak (2015). *Basının Kamuoyu Oluşturma Görevi: 2014 Cumhurbaşkanlığı Seçim Kampanyası Dönemi, Yeni Şafak ve Sözcü Gazetesi Örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr> Tez No: 423706 (Erişim Tarihi: 26 Eylül 2022).
- Ünsal, Asude (2015). *2014 Türkiye Cumhurbaşkanlığı Seçiminin Medyada Temsili* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr> Tez No: 431208 (Erişim Tarihi: 26 Eylül 2022).

van Dijk, Teun A. (2015). "Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım." *Söylem ve İdeoloji*. Barış Çoban ve Zeynep Özarslan (der) içinde İstanbul: Su Yayınevi. 15-100.

Ward Stephen J. A. (2004). *The Invention of Journalism Ethics: The Path to Objectivity and Beyond*. Montreal-Kingston: McGill-Queen's University Press-MQUP.

Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, Besim (2015). "Giriş." *İletişim Araştırmalarında Yöntemler*. Besim Yıldırım (der) içinde. Konya: Literatürk Academia. 9-14.

Yılmaz, Recep (2008). *Toplumsal Gerçekliğin Kurulumunda Gazetelerin Edimsözel Etkileri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr> Tez No: 229523 (Erişim Tarihi: 26 Eylül 2022).

Yüksel, Hakan (2016). "Türkiye'deki Hâkim İletişim Kavramsallaştırmasının Gelişimi ve Sınırlılıkları." *Kültür ve İletişim Dergisi*, 38: 10-41.

EK 1: Örnekleme Alınan Tezlerin Listesi⁴⁷

1. Gerçekliğin Aktarıldığını Savunan Tezler

Atatunç, Ceylan, (2006). Ahlak ve Etik Değerlerin Çağdaş Basına Yansımaları. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli, (204465).

Canözkan, Dilara, (2004). İkiz Kuleler Örneğinde Yazılı Basının Terör Olaylarına Bakışı. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı, İzmir, (146248).

Ceylan, Ümit G., (2016). 07 Haziran 2015 Genel Seçimleri Sürecinde *Cumhuriyet*, *Hürriyet*, *Yeni Şafak* Gazetelerinde HDP Algısı. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Medya ve İletişim Sistemleri Anabilim Dalı, İstanbul, (432402).

⁴⁷ Örnekleme listelenen tezler ayrıca kaynakçada da verilmiştir.

- Gürtaş, Aytül, (1994). Haber Metinlerinin Söylemsel Analizi Üzerine Bir Çalışma: Haberin Tarafsızlığı Açısından Türk Basınında Temizlik İşçileri Grevi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı, Ankara, (37095).
- Kopan, Koray, (2010). Basının Gündem Belirleme İşlevi Üzerine Ampirik Bir Çalışma; Yazılı Basının 2009 Yerel Seçimlerine Bakışının Değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı, Ankara, (277054).
- Uçar, Anıl K., (2013). Gazetecilikte Bir Değer ve Pratik Olarak Objektiflik: Siyasi Partilere İlişkin Haberlerin İçerik Çözümlemesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı, Kayseri, (348909).
- Uçar, Yasemin, (2011). Basın Ahlâkı Açısından Haberde Nesnellik Olgusu. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı, Konya, (294691).
- Udeoğlu, Başak, (2015). Basının Kamuoyu Oluşturma Görevi: 2014 Cumhurbaşkanlığı Seçim Kampanyası Dönemi, *Yeni Şafak* ve *Sözcü* Gazetesi Örneği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı, Ankara, (423706).
- Ünsal, Asude, (2015). 2014 Türkiye Cumhurbaşkanlığı Seçiminin Medyada Temsili. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Antalya, (431208).

2. Gerçekliğin Çarpıtıldığını Savunan Tezler

- Algül, Hasan, (2003). Popüler Basın: *Star* Gazetesi Örneği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, (126362).
- Altındağ, Kudret, (2016). Türkiye Medyasında Yahudi Temsili: Struma Gemisi Olayı Örneği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, (425022).
- Çalışkan, Osman, (2013). Toplumsal Rıza Üretimi Bağlamında 2010 Anayasa Referandum ve Yazılı Basının Bu Süreçteki Rolü Bir İçerik Analizi Uygulaması.

(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, (336154).

Erol, Devrim D., (2004). Tekelleşen Türk Medyasında Yazılı Basın Ekleriyle Sunulan Yaşam Tarzları. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, (143958).

Ildız, Muhammed A., (2015). Heber Metinlerindeki Gerçekliğin Sunumunda Propagandanın İşleyişi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yeni Yüzyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, (408610).

Kozok, Fırat, (2007). 1938 - 1946 Yılları Arasında *Cumhuriyet* Gazetesi'nin Genel Yayın Politikası. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, (207255).

Özdemir, Seval, (2006). Politik Pazarlamada İmaj Türk Siyasal Yaşamında Kalitatif Bir Araştırma "Melih Gökçek Örneği". (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, (186117).

Özer, Nuri P., (2011). Gazete Haberlerinde Manipülasyon: 28 Şubat Örneği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, (294510).

Turan, Ömer, (2009). 22 Temmuz 2007 Genel Seçimlerinin Gazetelere Yansıması. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erciyes, (240768).

3. Gerçekliğin İnşa Edildiğini Savunan Tezler

Baştürk, Emel Ş., (1999). Ulusal Söylemin İnşasında Yazılı Basın ve Kardak Krizi Örnek Olayı. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı, Ankara, (81549).

Budak, Müjdat, (2004). Türkiye`de Spor Olgusunun Kitle İletişim Araçlarında Sunumu: Futbol, Fanatizm ve Milliyetçilik. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon Anabilim Dalı Anabilim Dalı, İzmir, (146209).

Kabakçı, Gökçe Z., (2010). Cumhuriyet Mitinglerinin Türk Basınında Sunumunun İdeolojik Analizi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler İletişim Bilimleri Enstitüsü Anabilim Dalı, Ankara, (265335).

Palacı, Havva, (1998). Yazılı Basında Memur Eylemleri Egemen Söylemin Yeniden İnşası Üzerine Bir Örnek Olay Çalışması. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı, Ankara, (72298).

Yılmaz, Recep, (2008). Toplumsal Gerçekliğin Kurulumunda Gazetelerin Edimsözel Etkileri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı, Kocaeli, (229523).